

Η γνώση και η εφαρμογή ψυχοκινητικών παιχνιδιών με έμφαση στην τοποθέτηση στο χώρο, στην προσχολική αγωγή

Δημητριάδη Σοφία, *M.Ed.*, Παιδαγωγός Προσχολικής Ηλικίας,
Καθηγήτρια Εφαρμογών

Σιδηροπούλου Τρυφαίνη, *Δρ.*, Ψυχοπαιδαγωγός, Επίκουρος Καθηγήτρια

Πασπαλά Μαρία, Παιδαγωγός Προσχολικής Ηλικίας

Σακελλαροπούλου Χρύσα, Παιδαγωγός Προσχολικής Ηλικίας

Περίληψη: Η καθημερινή μας επαφή και ενασχόληση με παιδιά προσχολικής ηλικίας στους χώρους του παιδικού σταθμού και η διαρκής προσπάθεια για σχεδιασμό και οργάνωση παιδαγωγικών προγραμμάτων που θα στοχεύουν στην καθολική και ολόπλευρη εξέλιξή τους δημιούργησε τον προβληματισμό για το αν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας είναι εξοικειωμένοι με την έννοια και τις βασικές αρχές της ψυχοκινητικής αγωγής και κατ' επέκταση εφαρμόζουν ψυχοκινητικά παιχνίδια στο πρόγραμμά τους. Σκοπός λοιπόν της ερευνητικής μας προσπάθειας ήταν να διαπιστωθεί σε τι βαθμό οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας εφαρμόζουν ψυχοκινητικά παιχνίδια ομαδικά και ατομικά με ιδιαίτερη έμφαση στην τοποθέτηση στο χώρο. Επιμέρους στόχοι ήταν να διαπιστωθεί: α) σε τι βαθμό οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνουν – ενσωματώνουν ψυχοκινητικές δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους, β) σε τι ποσοστό γνωρίζουν τι περιλαμβάνει ο όρος «τοποθέτηση στο χώρο», ως ειδικότερος τομέας ανάπτυξης της ψυχοκινητικής και γ) σε τι ποσοστό σχετίζεται η παιδαγωγική «προέλευση» της κάθε παιδαγωγού με τις γνώσεις που κατέχει για την ψυχοκινητική αγωγή και την εφαρμογή ψυχοκινητικών παιχνιδιών.

1. Εισαγωγή

Η ψυχοκινητική είναι ένα μέσο αγωγής το οποίο συμβάλλει στην ψυχική, συναισθηματική, κινητική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών όλων των ηλικιών. Ένα οργανωμένο και γεμάτο ερεθίσματα περιβάλλον, με κατάλληλο υλικό εξοπλισμό και ορθή διάθεσή του συμβάλλει στην ωρίμανση της κίνησης και του ελέγχου του σώματος του παιδιού (Καμπάς, 2004).

Στα πλαίσια της ερευνητικής μας εργασίας πραγματοποιήθηκε ενδελεχής διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας μέσω της μελέτης πηγών, η οποία περιελάμβανε αναζήτηση πληροφοριών σε επιστημονικά βιβλία και περιοδικά, καθώς και σε οργανωμένο ηλεκτρονικό και οπτικοακουστικό υλικό (Bell, 1993· Roberts-Holmes, 2006). Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε αποδελτίωση της βιβλιογραφίας, κατά την οποία όλες οι πληροφορίες που συνελέγησαν κωδικοποιήθηκαν με τρόπο τέτοιο ώστε να αποτελέσουν τη βάση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

2. Τα χαρακτηριστικά της ψυχοκινητικής ανάπτυξης παιδιών ηλικίας 2-4 ετών

Η ψυχοκινητική αγωγή αναφέρεται και αφορά όλες τις ηλικίες, τη βρεφική, την προσχολική και τη σχολική. Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει στη μελέτη της ψυχοκινητικής ανάπτυξης και των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών παιδιών ηλικίας 2 έως 4 ετών.

Σύμφωνα με τους De Meur και Staes (1990) τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παιδιών ηλικίας 2 - 4 ετών αφορούν στο σωματικό σχήμα, στην αμφιπλευρικότητα και στη δόμηση του χώρου. Στην ηλικία αυτή τα παιδιά έχουν αναπτύξει μεγάλη κινητικότητα, αδρή και λεπτή, διακρίνουν τα μέρη του σώματος, τα γνωρίζουν και τα ονομάζουν. Επίσης, καταφέρνουν να φτιάχνουν “παιχνίδια αμφιπλευρικότητας” και γνωρίζουν διάφορες έννοιες που αφορούν τη δόμηση του χώρου, όπως τον άμεσο χώρο. Τέλος, υποστηρίζουν ότι μπορούν και παίζουν με διάφορες έννοιες και ασκήσεις ξεδιαλεγματών και κλιμακώσεων.

Στο “Βιβλίο της μητέρας” (1992) των Jean Paul Gallet και Jerome Valleteau de Mooliac αναφέρεται ότι τα παιδιά ηλικίας 2 έως 4 ετών έχουν καταφέρει να περπατήσουν και να μιλήσουν. Μέχρι 4 ετών έχουν καταφέρει να αυτονομηθούν, γύρω στα 3 τους χρόνια κάνουν φράσεις και λένε «εγώ», είναι άστατα και ακόμα απειθαρχα. Επίσης, γύρω στα 3 αποκτούν τη συνειδητοποίηση του εαυτού τους.

Οι Vayer και Roncin (1998) μας παρουσιάζουν την περιγραφή της σκάλας της ανάπτυξης και της ψυχοκοινωνικής συμπεριφοράς παιδιών ηλικίας 4 ετών. Σύμφωνα με την σκάλα αυτή το παιδί τρέφεται μόνο του με πιρούνι, βοηθάει στο σερβίρισμα, βάζει τα παπούτσια στα σωστά πόδια, ντύνεται χωρίς προσοχή (διαχωρίζει το μπροστά και το πίσω), κουμπώνει τα ρούχα. Επίσης, πλένει τα χέρια του μόνο του, είναι ανεξάρτητο στις ανάγκες της νυχτερινής καθαριότητας, ανεβαίνει και κατεβαίνει τα σκαλιά (ένα βήμα σε κάθε σκαλί), μπορεί να κάνει μόνο του μία μικρή βόλτα και είναι ικανό να πηδήξει με ένα ή δύο πόδια. Τέλος, συνεργάζεται στο παιχνίδι με τα άλλα παιδιά, συμμετέχει στις μικρές δουλειές του σπιτιού, κάνει απαγγελίες, τραγουδάει και χορεύει.

Σύμφωνα με τους Mozziconacci και Doumic-Girard (1998) στη ψυχοκινητική ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 2-3 ετών στον τομέα της ομιλίας αναφέρεται ότι οι λέξεις πολλαπλασιάζονται και το λεξιλόγιο γενικά αντικατοπτρίζει το περιβάλλον του παιδιού και όσα εκείνο συνειδητοποιεί. Δομεί φράσεις σιγά-σιγά με 2-3 λέξεις, μιλάει για τον εαυτό του στο τρίτο πρόσωπο και αρχίζει να θέτει ορισμένες ερωτήσεις. Στον τομέα της προσωπικότητας το παιδί στην ηλικία των 2-3 ετών μειώνει τους θυμούς του, κάνει σταθερές προόδους προς την ανεξαρτησία και πολλές φορές εκφράζει αντίθεση. Επίσης, είναι σε θέση να εκδηλώνει καθαρά τους συναισθηματικούς του δεσμούς, του αρέσουν τα χάδια, οι αγκαλιές και τα παιχνίδια. Τέλος, έχει καταφέρει να ελέγχει τις κινήσεις του, να τρώει, να πλένεται και να ντύνεται, να ελέγχει τους σφιγκτήρες του και να αρχίζει να συνειδητοποιεί τη διαφορά ανάμεσα στα κορίτσια και στα αγόρια. Όλα τα παραπάνω θα συμβάλλουν στη σταδιακή διαμόρφωση της προσωπικότητας που θα του επιτρέψει στην ηλικία των 3, να πει: «εγώ». Στην ηλικία των 4 με 5 ετών συχνά τα παιδιά εφευρίσκουν καινούργιες λέξεις και συνήθως αρχίζει η περίοδος των «κακών» λέξεων. επίσης, κατά τη διάρκεια των 4 χρόνων αρχίζει να ενεργοποιείται η περιέργεια του παιδιού.

Ο Τραυλός (1998) αναφέρει ότι το παιδί μέχρι 3 ετών αναγνωρίζει τις διαστάσεις του περιβάλλοντος καθώς και τα μέρη του σώματος και τις λειτουργίες του. Αυτό ο συγγραφέας το ονομάζει «λειτουργική ανάπτυξη της γνώσης του

σώματος». Σύμφωνα με τους Hecaen και de Ajuriaguerra (1964), τα παιδιά καταλαβαίνουν ότι έχουν 2 διαφορετικές πλευρές στην ηλικία των 4-5 ετών, ενώ αντίθετα ο Sinclair (1971) υποστηρίζει ότι παιδιά στην ηλικία 4 ετών έχουν ξεχωρίσει την πλευρά της προτίμησής τους η οποία διατηρείται για την υπόλοιπη ζωή τους (Τραυλός, 1998). Επιπροσθέτως ο Καμπάς (2004) υποστηρίζει ότι ένα ποσοστό 40% μόνο ηλικίας 4-5 ετών δείχνει να έχει μια προτίμηση σε κάποια ηλικία. Κατά τον Τραυλό τα παιδιά 2-3 ετών μπορούν και μεταφέρουν το βάρος από τις φτέρνες στα δάχτυλα, περπατούν στις μύτες των ποδιών, κάνουν πίσω βήματα. Τα παιδιά 4 ετών περπατούν πάνω σε γραμμές χωρίς να ξεφεύγουν από τα όρια, περπατούν σε δοκούς ισοροπίας επιφάνειας 10 εκατοστών και χαμηλού ύψους. Μπορούν επίσης να ανεβοκατεβαίνουν σκάλες εναλλάσσοντας πόδια, να πηδάνε 30 εκ. με ενωμένα πόδια και να πηδάνε πάνω από σκοινί 20 εκ. Τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 4 ετών, αποκτούν την ικανότητα να χειρίζονται μπάλες διαφορετικού μεγέθους και βάρους, χρησιμοποιώντας το ένα ή και τα δύο τους χέρια. Όσον αφορά το σχέδιο, ο Τραυλός (1998) υποστηρίζει ότι στην ηλικία των 3 ετών μπορούν να σχεδιάζουν κύκλο, στην ηλικία 4 ετών σταυρό και σε ηλικία 4,5 ετών τετράγωνο.

3. Χαρακτηριστικά συνειδητοποίησης του χώρου, παιδιών 2-4 ετών

Το μικρό παιδί εξερευνά, ανακαλύπτει και μαθαίνει τον εαυτό του και τα πράγματα πρώτα μέσα από τις αισθήσεις του και ύστερα τις χρησιμοποιεί για να κινηθεί μέσα στο περιβάλλον. Αρχικά μαθαίνει εμπειρικά να αλλάζει θέσεις στον χώρο και να κινείται χωρίς συγκεκριμένο λόγο. Σ' αυτό το σημείο είναι που καλούνται οι ενήλικες να βοηθήσουν τα παιδιά να αισθανθούν και να αντιληφθούν την έννοια του χώρου (Κούγιαλη, 1999).

Τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 4 χρόνων έχουν καταφέρει να τοποθετηθούν μέσα στο χώρο, να αντιληφθούν τις έννοιές του και να προσανατολιστούν. Έπειτα στην ηλικία 4-5, θα αρχίσουν να καταλαβαίνουν ότι το σώμα τους έχει δύο ξεχωριστές πλευρές, με δύο χέρια, δύο πόδια, δύο μάτια κ.ο.κ. Αυτού του είδους η επίγνωση ονομάζεται αμφιπλευρικότητα (Τραυλός, 1998).

σύμφωνα με τον Τραυλό (1998), μεταξύ των ηλικιών 2-4, τα παιδιά γνωρίζουν πολύ λίγα για τον προσανατολισμό του σώματος, αλλά έχουν τη δυνατότητα να μάθουν τις διαστάσεις του χώρου. Σε πρώτο στάδιο μαθαίνουν τη διάσταση του χώρου «πάνω - κάτω» και έπειτα το «εμπρός - πίσω». Το τελικό στάδιο προσδιορίζεται από την εκμάθηση της διάστασης από τη μία πλευρά προς την άλλη.

Σύμφωνα με τους Kuczaj και Maratsos (1975) στην ηλικία των 2;6 με 3 ετών πολλά παιδιά μπορούν να τοποθετήσουν ένα αντικείμενο μπροστά και πίσω από το σώμα τους, αλλά δεν μπορούν να τοποθετήσουν ένα αντικείμενο μπροστά ή πίσω από κάποιο άλλο. Σε ηλικία 4 ετών τελικά καταφέρνουν και τοποθετούν ένα αντικείμενο δίπλα σε άλλα.

4. Περιγραφή της έρευνας - Μεθοδολογία

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήσαμε ήταν η επισκόπηση. Λόγω του ότι το μέγεθος του πλήθους ήταν μεγάλο σε αριθμό επελέγη ένα υποσύνολο αυτού με

σκόπιμη δειγματοληψία, «κατά την οποία γίνεται προσπάθεια να ενταχθούν με οποιονδήποτε τρόπο μέσα στο δείγμα αντιπροσωπευτικά μέλη της κάθε ομάδας του πλήθους» (Δημητρόπουλος, 2001:60). Ως τεχνική χρησιμοποιήσαμε τη γραπτή επικοινωνία και ως μέσο το γραπτό ερωτηματολόγιο. Με αυτή τη διαδικασία δόθηκαν 150 ερωτηματολόγια σε 25 παιδικούς σταθμούς, από τα οποία επεστράφησαν τα 142.

5. Αποτελέσματα της έρευνας

Από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων που λάβαμε και την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Από τις 142 παιδαγωγούς για τις 39 (27%) προκύπτει πως στο ημερήσιο πρόγραμμά τους εμπεριέχονται όλες οι ενδεδειγμένες δράσεις ψυχοκινητικής αγωγής οι οποίες συντελούν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των παιδιών. Για το υπόλοιπο 73% προκύπτει ότι εφαρμόζονται ορισμένες μόνο δράσεις ψυχοκινητικής αγωγής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από το τελευταίο αυτό ποσοστό, το 16% περιλαμβάνει δράσεις εκγύμνασης των άνω και κάτω άκρων, ανάπτυξης της φαντασίας και του λόγου καθώς και δράσεις για την ανάπτυξη της μνήμης και της λογικής, ενώ το 11% δεν περιλαμβάνει τη γυμναστική, αλλά τις χειροτεχνίες.
- Διαπιστώσαμε πως 108 άτομα από τα 142 ερωτηθέντα εφαρμόζουν παιχνίδια ψυχοκινητικής αγωγής, ποσοστό που αποτελεί το 77%, ενώ το υπόλοιπο 23% απάντησε ότι δεν τα εφαρμόζει.
- Από το 23% των ερωτηθέντων που απάντησαν αρνητικά στην εφαρμογή ψυχοκινητικών παιχνιδιών στο ημερήσιο πρόγραμμά τους, το 59% αναφέρει πως δεν τα χρησιμοποιεί καθώς οι γνώσεις τους είναι ελλιπείς πάνω στο αντικείμενο αυτό, το 24% θεωρεί ότι δεν υπάρχει αρκετός χρόνος για να μπορέσει να αφιερωθεί εξ ολοκλήρου στην εφαρμογή της ψυχοκινητικής, και το 18% θεωρεί ότι απαιτείται μεγάλη προετοιμασία καθημερινά όσον αφορά τα υλικά, τα όργανα, το χώρο και οποιασδήποτε άλλης φύσης εξωτερικοί παράγοντες που μπορεί να φανούν χρήσιμοι.
- Από το 23% των ερωτηθέντων που απάντησαν αρνητικά στην εφαρμογή ψυχοκινητικών παιχνιδιών στο ημερήσιο πρόγραμμά τους, το 12% οργανώνει παιχνίδια κινητικής ανάπτυξης, κουκλοθέατρο, παιχνίδια νόησης και παζλ, παιχνίδια οικοδομικού υλικού και συμβολικού παιχνιδιού, ενώ ένα ακόμα 12% εφαρμόζει όλα τα παραπάνω, εκτός από το συμβολικό παιχνίδι. Οι παιδαγωγοί που ασχολούνται με την κίνηση των παιδιών, το κουκλοθέατρο και το οικοδομικό υλικό και οι παιδαγωγοί που ασχολούνται μόνο με παιχνίδια νόησης και παζλ αποτελούν το 9 % αντίστοιχα.
- Αναφορικά με τη συχνότητα εφαρμογής ψυχοκινητικών παιχνιδιών, το 47% πραγματοποιεί παιχνίδια ψυχοκινητικής 2 με 3 φορές τη βδομάδα, το 17% μία φορά την εβδομάδα και το 36% σε καθημερινή βάση.
- Στο ερώτημα τι επιτυγχάνεται με την εφαρμογή ψυχοκινητικών παιχνιδιών το 22% απάντησε ότι επιτυγχάνεται η προτίμηση της μίας χρήσης της δεξιάς ή της αριστερής πλευράς, των άνω και κάτω άκρων (αμφιπλευρικότητα), η κατάκτηση των εννοιών «πάνω και κάτω» και «δεξιά και αριστερά» μέσα στο χώρο (συνειδητοποίηση του χώρου), ο έλεγχος της στάσης του σώματος και η σταθερή κίνηση των κάτω άκρων (ισορροπία), η ενδυνάμωση των λεπτών μυών του χεριού για την προετοιμασία της γραφής και του σχεδίου (προγραφή). Ένα ποσοστό 8%

απάντησε όλα τα παραπάνω εκτός από την ενδυνάμωση των λεπτών μυών του χεριού για την προετοιμασία της γραφής και του σχεδίου (προγραφή), ενώ ένα 5% θεωρεί πως τα παιδιά μαθαίνουν μόνο τις έννοιες «πάνω-κάτω» και «δεξιά-αριστερά». Σε ποσοστό 6% υποστηρίζεται ότι τα παιχνίδια αυτά βοηθούν ειδικότερα στην ενδυνάμωση των λεπτών μυών του χεριού για την προετοιμασία της γραφής, καθώς και στην τοποθέτηση στο χώρο διά των εννοιών «πάνω-κάτω» και «δεξιά-αριστερά». Ένα μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 22%, θεωρεί πως μεγαλύτερη σημασία έχουν τα παιχνίδια αυτά για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της κίνησης του σώματος μαθαίνοντας μέσω του ελέγχου του σώματος και της σταθερής κίνησης των κάτω άκρων, ενώ μαθαίνουν παράλληλα και τις έννοιες «πάνω-κάτω» και «δεξιά-αριστερά». Άλλοι παιδαγωγοί σε ποσοστό 16% στοχεύουν μόνο στην κίνηση και εκτόνωση του σώματος, ενώ σε ποσοστό 1% εκτός από την προαναφερθείσα άποψη θεωρεί ότι τα παιχνίδια βοηθούν και στην ανάπτυξη των λεπτών χειρισμών των άνω άκρων.

- Από τα 109 άτομα που απάντησαν ότι εφαρμόζουν παιχνίδια ψυχοκινητικής, το 60% εφαρμόζει ατομικά και ομαδικά παιχνίδια, ενώ το 40% ομαδικά μόνο.
- Σε σύνολο 142 ερωτηθέντων και σε ερώτηση για την ηλικία που θεωρούν ότι μπορεί να αρχίσει η εφαρμογή της ψυχοκινητικής αγωγής, το 8% απάντησε πως η ψυχοκινητική ξεκινά από τη γέννηση των παιδιών και συνεχίζεται σε όλα τα έτη της ανάπτυξής τους, το 14% πως ξεκινά από 9 έως 18 μηνών, το 19% από 19 έως 36 μηνών, το 6% από 3 έως 4 ετών και πάνω. Ας σημειωθεί ότι ένα ποσοστό της τάξης του 4% πιστεύει ότι η ηλικία έναρξης της αγωγής της ψυχοκινητικής ξεκινά στο νηπιαγωγείο και συνεχίζεται στο σχολείο και στην εφηβική ηλικία (από 4 ετών και άνω).
- Σε σχετική ερώτηση, από τα 142 άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα, το 15% απάντησε ότι η τοποθέτηση στο χώρο είναι η μετακίνηση αντικειμένων από το ένα σημείο στο άλλο, η μετατόπιση του σώματος από το ένα σημείο στο άλλο, ο προσανατολισμός μέσα σε ένα συγκεκριμένο χώρο, καθώς και η οργάνωση και σύλληψη αντικειμένων του κοντινού και μακρινού περιβάλλοντος. Το 14% απάντησε ότι είναι μόνο η κίνηση του σώματος και ο προσανατολισμός του ατόμου μέσα σε ένα ειδικό χώρο, ενώ ένα ακόμα 14%, ότι η τοποθέτηση στο χώρο συνεπάγεται τον προσανατολισμό μέσα σε ένα συγκεκριμένο χώρο. Ένα ποσοστό 13% συμφωνεί ότι είναι επιπλέον και η οργάνωση και η σύλληψη αντικειμένων του κοντινού ή του μακρινού περιβάλλοντος του παιδιού. Τέλος, οι παιδαγωγοί που πιστεύουν ότι είναι η μετακίνηση αντικειμένων από το ένα σημείο στο άλλο και ο προσανατολισμός στον χώρο αποτελούν το 8%, ενώ ένα άλλο 8% των παιδαγωγών πιστεύει ότι η μετατόπιση, ο προσανατολισμός και η οργάνωση και η σύλληψη αντικειμένων, αποτελούν στοιχεία της κατάκτησης της έννοιας «τοποθέτηση στο χώρο».
- Σε ερώτηση σχετικά με το τι αφορούν τα παιχνίδια που στοχεύουν στην συνειδητοποίηση του χώρου, το 11% απάντησε ότι τα παιχνίδια συνειδητοποίησης του χώρου έχουν να κάνουν με το τρέξιμο και το χοροπήδημα, την εξάσκηση της προσοχής και της φαντασίας, την ισορροπία και τη σωστή στάση του σώματος, τη συνεργασία με τους ενήλικες ή/και με τους συνομήλικους και την κατανόηση των διαφόρων εννοιών (π.χ «ψηλά-χαμηλά», «δεξιά-αριστερά»). Το 13% των παιδαγωγών πιστεύει ότι τα παιχνίδια αυτά έχουν να κάνουν μόνο με το τρέξιμο και το χοροπήδημα και στοχεύουν στην ισορροπία και τη σωστή στάση του σώματος καθώς και στην κατανόηση των διαφόρων εννοιών

του χώρου, το 12% θεωρεί ότι αφορούν μόνο στην κατανόηση των διαφόρων εννοιών, ενώ το 9% θεωρεί ότι τα παιχνίδια συνειδητοποίησης του χώρου αποσκοπούν μόνο σε γενικότερες έννοιες της κινητικής ανάπτυξης του παιδιού (τρέξιμο, χοροπήδημα, προσοχή, φαντασία, ισορροπία, σωστή στάση, ειδικές έννοιες όπως «ψηλά-χαμηλά»). Ένα 5% ανέφερε την εξάσκηση της προσοχής και της φαντασίας, σε συνδυασμό με την κατανόηση των διαφόρων εννοιών που σχετίζονται με την τοποθέτηση στο χώρο, ένα άλλο 5% ανέφερε την ισορροπία και τη σωστή στάση του σώματος, πάλι σε συνδυασμό με τις έννοιες του χώρου και ένα τρίτο 5% ανέφερε τη συνεργασία με τους ενήλικες ή/και με τους συνομήλικους, σε συνδυασμό και πάλι με τις έννοιες του χώρου. Η επιλογή «τίποτα από τα παραπάνω», δόθηκε σε ποσοστό 0% των 142 ερωτηθέντων παιδαγωγών.

- Σε ερώτηση που επικεντρώνεται στις θεωρητικές γνώσεις που κατέχουν οι ερωτηθείσες παιδαγωγοί και αφορά στη συχνότητα που εκείνες εφαρμόζουν παιχνίδια για τη συνειδητοποίηση του χώρου, το ποσοστό που απάντησε πως συμπεριλαμβάνει τις σχετικές δράσεις ή παιχνίδια σε καθημερινό επίπεδο είναι 19%, δύο με τρεις φορές την εβδομάδα 44%, μια φορά την εβδομάδα το 30%, ενώ οι παιδαγωγοί που δεν πραγματοποιούν καμία δράση που να αφορά στην κίνηση του μικρού παιδιού στον χώρο του παιδικού σταθμού αποτελεί το 7% του συνόλου.
- Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων, από τα 142 άτομα που επέστρεψαν τα ερωτηματολόγια, το 52% ήταν απόφοιτοι Τεχνικού Επαγγελματικού Ιδρύματος (ΤΕΙ), το 24% ήταν απόφοιτοι Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), το 19% ήταν απόφοιτοι Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΑΕΙ), το 4% ήταν απόφοιτοι Τεχνικού Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου (ΤΕΕ), το 1% ήταν απόφοιτοι Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (ΤΕΛ) και το 1% ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου.

6. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας που συμμετείχαν στην έρευνα γνωρίζουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους τι περιλαμβάνουν η έννοια και οι βασικές αρχές της ψυχοκινητικής αγωγής, ενώ εξίσου μεγάλο είναι και το ποσοστό εκείνων όσοι εφαρμόζουν ψυχοκινητικές δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους.

Ικανοποιητικό κρίνεται το ποσοστό των απαντήσεων των ερωτηθέντων σχετικά με το περιεχόμενο του όρου «τοποθέτηση στο χώρο», ενώ διαπιστώνεται ότι οργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και σε εβδομαδιαία βάση ψυχοκινητικά παιχνίδια με σκοπό την τοποθέτηση των μικρών παιδιών στο χώρο.

Τέλος, στην προσπάθειά μας να διερευνήσουμε αν η παιδαγωγική «προέλευση» των παιδαγωγών σχετίζεται με τη γνώση και την εφαρμογή ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων στο πρόγραμμά τους, διαπιστώσαμε ότι για τη μεν εφαρμογή ο ρόλος που παίζει το αν πρόκειται για απόφοιτο Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΑΕΙ), Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ), Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) ή Τεχνικού Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου (ΤΕΕ) είναι μικρός, παρουσιάζονται ωστόσο μικρές αποκλίσεις σε ό,τι αφορά στη θεωρητική γνώση θεμάτων ψυχοκινητικής αγωγής.

7. Προτάσεις

Θεωρούμε πως η χρησιμότητα της ερευνητικής αυτής εργασίας είναι η επικοινωνία των αποτελεσμάτων της μεταξύ των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων με στόχο την ενίσχυση της ψυχοκινητικής αγωγής και την ουσιαστικότερη ενσωμάτωσή της στο καθημερινό παιδαγωγικό πρόγραμμα, ενθαρρύνοντας παράλληλα και την επικοινωνία των αποτελεσμάτων στους γονείς, μέσω της αμφίδρομης σχέσης γονέων – παιδαγωγών, προκειμένου να επιτευχθεί από κοινού η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού με τον βέλτιστο τρόπο. Ως εκ τούτου, προσδοκούμε σε μια εκπαιδευτική διαδικασία η οποία θα εμπνέεται από τα παιδιά, θα διαμορφώνεται με τα παιδιά και θα έχει ως στόχο της τα παιδιά.

Βιβλιογραφικές παραπομπές:

- Bell, J. (1993). *Doing your research project*. London: OUP.
- De Meur, A. & Staes, L. (1990). *Ψυχοκινητική αγωγή και επανεκπαίδευση*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2001). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: Έλλην.
- Δράκος, Γ., & Μπίνιας, Ν. (2004). *Ψυχοκινητική αγωγή*. Αθήνα: Πατάκης.
- Gallet, J.P. & Valleteau de Mooliac, J. (1992). *Το βιβλίο της μητέρας*. Αθήνα: Κουτσουμπός.
- Hecaen, H. & De Ajuriaguerra, J. (1964). *Left – handedness: Manual superiority and cerebral dominance*. N.Y.: Grune & Stratton.
- Καμπάς, Α. (2004). *Εισαγωγή στην κινητική ανάπτυξη*. Αθήνα: Αθλότυπο.
- Κούγιαλη, Γ. (1998). *Ψυχοκινητικές δραστηριότητες για νήπια και προνήπια*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Kuczaj, S. A, II, & Maratsos, M. P. (1975). On the acquisition of front, back and side. *Child development*, 46, 202-358.
- Mozziconacci, P. & Doumic-Girard, A. (1998). *Από την εγκυμοσύνη μέχρι το δημοτικό: Οι ανάγκες του - η φροντίδα του - η ανατροφή του*. Αθήνα: Θυμάρι.
- Νάκια, Λ. & Ψάλλας, Α. (2004). *Ψυχοκινητική αγωγή και ψυχοκινητικά παιχνίδια*. Αθήνα: Αθλότυπο.
- Ρήγα, Β. (2001). *Η σωματική έκφραση στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Roberts – Holmes, G. (2006). *Doing your early years research project*. London: PCP.
- Sinclair, C. (1971). Dominance pattern of young children, a follow-up study. *Perceptual and motor skills*, 32 (1),142.
- Τραυλός, Α. (1998). *Ψυχοκινητική ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 2-7 ετών*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Vayer, P., Roncin Ch. (1998). *Les activités corporelles chez le jeune enfant*. Paris: Presses Universitaires de France.